

بررسی تطبیقی زندگی و برخی آثار محمود دولت‌آبادی و یوسف ادریس

دکتر قاسم مختاری، استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه اراک¹

چکیده

داستان یکی از آثار ادبی است که در همه‌ی فرهنگ‌ها به آن پرداخته شده است؛ از جمله‌ی این فرهنگ‌ها فرهنگ فارسی و عربی است، که به دلیل نزدیکی این دو زبان در گذر تاریخ تأثیر بسیاری، خواسته یا ناخواسته، از یکدیگر پذیرفته‌اند. محمود دولت‌آبادی و یوسف ادریس دو نویسنده‌ی توانای معاصر هستند که در شرایط مشابهی چون وضعیت حاکمیت دو کشور ایران و مصر، بهره‌گیری از موهبت اسلام و قرآن و تربیت در خانواده‌هایی معتقد و مذهبی، از نظر فکری بسیار به هم نزدیکند؛ بنابراین در آثار این دو داستان‌پرداز برجسته، نکات مشترک بسیاری از جمله استعمارستیزی، مبارزه با دخالت بیگانگان، انتقاد از وضعیت حاکم بر جامعه، استفاده از توصیف‌های بیرونی شخصیت‌ها و حوادث داستان، و استفاده از واژه‌های عامیانه را در داستان‌هایشان می‌یابیم؛ گرچه در مقابل برخی تمایزها و تفاوت‌ها در ساختار داستان‌های آن دو وجود دارد؛ در داستان‌های یوسف ادریس تکرار فعل در جمله‌های کوتاه را به وفور می‌یابیم؛ ولی دولت‌آبادی از جمله‌های کوتاه بدون فعل بهره می‌برد.

نوشته حسین حسن پورآلاشی؛ «پیچیده و دشوار» نوشته فاطمه رشوند؛ «بررسی عناصر داستان در داستان با شیرو» اثر ندا سادات آیتی؛ «رنج سی ساله محمود دولت آبادی» نگارش محمد رضا کمالی بانیانی و...نوشته شده است. و نیز کتاب‌هایی در مورد آثار و زندگی یوسف ادریس نگاشته شده است؛ از جمله «عالم یوسف ادریس القصصی» اثر ابراهیم القط؛ «الحلم و الحیاة فی صحبة یوسف ادریس» اثر ناجی نجیب؛ «مسرّح یوسف ادریس» از نادیه فرج. این مقاله نگاهی کوتاه دارد به زندگی و آثار محمود دولت آبادی و یوسف ادریس، و شباهت‌ها و تمایزهای دو نویسنده و ساختار داستان در آثار آن دو.

نگاهی کوتاه به زندگی و آثار محمود دولت آبادی

محمود دولت آبادی نویسنده‌ی برجسته‌ی معاصر، در سال 1319 در دولت آباد بیهق متولد شد و در خانواده‌ای روستایی که از راه کار بر زمین سخت کویر؛ روزگار می‌گذراندند بزرگ شد. کودکی‌اش در روستا سپری شد. برای تحصیل به دولت آباد رفت و هم‌زمان به کارهای گوناگونی از جمله کفاشی و سلمانی تا کارگری در کارخانه پرداخت. در 20 سالگی به تهران مهاجرت کرد و برای جامه‌ی عمل پوشاندن به دغدغه‌های اصلی ذهنش به کار نوشتن و بازی در تئاتر مشغول شد و از راه کارگری در چاپ‌خانه امرار معاش می‌کرد.

پیش از مهاجرت به تهران، از سال 1337، به نوشتن چند داستان پرداخت. نخستین داستانش به نام «ته شب» در سال 1341 در مجله‌ی آناهیتا در تهران چاپ شد. از آن پس؛ کار نوشتن را با پشتکار ادامه داد و از سال 1347 داستان‌هایش در نشریات ادبی به‌صورت کتاب به چاپ رسید و برای وی شهرت بسیاری را به همراه داشت.

آثار وی عبارتند از: «ته شب (داستان)؛ آوسنه بابا سبحان (داستان)؛ با شیرو (داستان)؛ گاواره‌بان (داستان)؛ عقیل عقیل (داستان)؛ آهوی بخت من گزل (داستان)؛ هجرت سلیمان و مرد (مجموعه داستان)؛ لایه‌های بیابانی (مجموعه‌ی داستان)؛ ناگریزی و گزینش هنرمند

شباهت‌های دو نویسنده

- 1- نخستین همانندی بین زندگی دو نویسنده وضعیت کشورهای آن‌هاست. دخالت کشورهای خارجی در امور داخلی و ناکارآمدی سردمداران دولت‌های خود، که در ایران تسلط روس‌ها بر کشور و فقر و بیچارگی مردم به تبع آن است. جامعه‌ی مصر نیز زیر نفوذ بیگانگان بود؛ بنابراین ادیس تحت تأثیر شرایط حاکم بر جامعه، از دخالت بیگانگان و فقر و زندگی نابسامان مردمش رنج می‌برد.
- 2- هر دو نویسنده تحت تأثیر ادبیات جهان هستند. آن‌گاه که دولت آبادی با مطالعه‌ی آثار چخوف در دوران جوانی دریافت که نویسندگانی در جهان هستند که در باره‌ی واقعیت و حقیقت سخن به میان می‌آورند. یوسف ادیس نیز تحت تأثیر ادبیات روسی بود؛ گرچه آثار انگلیسی و فرانسوی نیز خوانده بود.
- 3- هر دوی آن‌ها روستازاده هستند و تحصیلات خود را از مکتب‌خانه‌های روستا آغاز کرده‌اند.
- 4- دولت آبادی و یوسف ادیس تنها به داستان کوتاه نپرداختند، بلکه انقلابی در رمان و نمایش‌نامه نیز ایجاد کردند.
- 5- ویژگی مکتب رئالیسم در آثار هر دو نویسنده به چشم می‌خورد؛ هنگامی که زندگی روزمره را به تصویر می‌کشند، ویژگی‌های مکتب رئالیسم را می‌توان در آثارشان یافت.
- 6- در نقل داستان‌هایشان زبانی ساده دارند، و از واژگان عامیانه نیز در داستان‌نویسی بهره می‌برند. آن‌دو معتقدند که با زبان فصیح نمی‌توان خواسته‌های مردم را بیان کرد. «گرچه برخی ناقدان استفاده از زبان عامیانه را بر نمی‌تابند و معتقدند که هدف اهل ادب آن است که ادبیات را از حصار محلی به گستره‌ی جهانی منتقل سازند، و ادبیات جهانی و جاودانه که هویت یک ملت را اثبات می‌کند جز از طریق زبان فصیح حاصل نخواهد شد.» (رجائی، 256:1378)
- 7- در داستان‌هایشان پایداری در مقابل مشکلات زندگی و شرایط دشوار زندگی در دو کشور، فقر و محرومیت که مردمانشان را از دستیابی به ساده‌ترین حقوق انسانی خود باز داشته‌اند، جلوه‌گر است.

الفنون، الطبعة الأولى.

14- صومیخ، ساسون، 1971، اللغةی عند یوسف إدیس، مجله‌ی الشرق، مصر، رقم 4، ص 89-100.

15- عبدالمعطی، فاروق، 1994، یوسف إدیس بین القصه‌ی القصیره‌ی و الابداع الادبی، بیروت، دار الکتب العالمیه‌ی، الطبعة الأولى.

16- غنیمی هلال، محمد، 1373، ادبیات تطبیقی، ترجمه‌ی مرتضی آیت الله زاده شیرازی، تهران، انتشارات امیر کبیر، چاپ اول.

17- عابدینی، حسن، 1368، صد سال داستان نویسی در ایران، جلد ۲، تهران، انتشارات امیر کبیر، چاپ اول.

